

Public attitudes toward the management of stray dogs in Tabriz: a cross-sectional study

Mohammad Hossein Poorhashemi-Ardakani^{1,2} | Mojtaba Poorhashemi-Ardakani^{2,3} |
Hamideh Keyvani^{2,4} | Roya Jalili^{2,5} | Hashem Rastegar^{2,6}

1. Department of Health Policy and Management, School of Management and Medical Informatics, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran. E-mail: smh.poorhashemi@gmail.com
2. Student Research Committee, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran.
3. Department of Health Policy and Management, School of Management and Medical Informatics, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran. E-mail: s.m.poorhashemi.ardakani@gmail.com
4. Department of Health Policy and Management, School of Management and Medical Informatics, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran. E-mail: h_keyvani@yahoo.com
5. Department of Health Policy and Management, School of Management and Medical Informatics, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran. E-mail: royajalili64@gmail.com
6. Corresponding Author, Department of Health Policy and Management, School of Management and Medical Informatics, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran. E-mail: hashemrastegar82@gmail.com

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received 28 October 2025

Received in revised form 27
November 2025

Accepted 10 January 2026

Keywords:

Public attitude,

Strayed dogs,

Urban management,

Urban health,

Urban planning.

The increasing population of stray dogs in Iranian cities and its public health and social impacts underscore the need to understand public attitudes toward this issue. Such insights can guide more humane and effective policies for managing stray dog populations. This study assessed the attitudes of Tabriz residents toward stray dog management and examined demographic and experiential factors influencing their views. A cross-sectional descriptive-analytical study was conducted from February to May 2025 among 773 residents selected through multistage sampling from 33 districts. Data were gathered using a validated questionnaire with three sections: demographic and experiential characteristics; 17 Likert-scale items assessing four attitude dimensions (non-lethal interventions, public role, perceived importance of the issue, and returning dogs to the environment); and semi-structured questions on management preferences. Data were analyzed using independent t-tests and One-way ANOVA. The mean age of respondents was 42.27 ± 14.78 years; 53.3% were women and 83.6% were married. Significant differences in attitude were found by gender, marital status, head of household status, place of residence, and pet sterilization experience ($P < 0.01$). ANOVA indicated significant variations based on religious belief, occupation, education, income, exposure to stray dogs, and feeding experience. Most participants favored humane strategies such as capture, vaccination, and sterilization over culling. Public attitudes in Tabriz were generally positive, supporting non-lethal, community-based, and participatory approaches. Effective management requires public education, social participation, ongoing sterilization programs, and inter-agency coordination for sustainable and humane control of stray dog populations.

Cite this article: Poorhashemi-Ardakani, M.H., Poorhashemi-Ardakani, M., Keyvani, H., Jalili, R., & Rastegar, H. (2025). Public attitudes toward the management of stray dogs in Tabriz: a cross-sectional study. *Journal of Natural Environment*, 78 (4), 601-614.

DOI: <http://doi.org/10.22059/jne.2026.405182.2855>

سنجش نگرش شهروندان نسبت به مدیریت سگ‌های پرسه‌زن آزاد در شهر تبریز: یک مطالعه مقطعی

محمد حسین پورهاشمی اردکانی^{۱،۲} | مجتبی پورهاشمی اردکانی^۳ | حمیده کیوانی^۴ | رویا جلیلی^۵ | هاشم رستگار^۶

۱. گروه مدیریت و سیاست‌گذاری سلامت، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: smh.poorhashemi@gmail.com
۲. کمیته تحقیقات دانشجویی، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران.
۳. گروه مدیریت و سیاست‌گذاری سلامت، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: s.m.poorhashemi.ardakani@gmail.com
۴. گروه مدیریت و سیاست‌گذاری سلامت، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: h_keyvani@yahoo.com
۵. گروه مدیریت و سیاست‌گذاری سلامت، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: royajalili64@gmail.com
۶. نویسنده مسئول، گروه مدیریت و سیاست‌گذاری سلامت، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: hashemrastegar82@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۸/۰۶ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۹/۰۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۰/۲۰ کلیدواژه‌ها: برنامه‌ریزی شهری، سگ‌های پرسه‌زن آزاد، سلامت شهری، مدیریت شهری، نگرش مردم.	افزایش جمعیت سگ‌های پرسه‌زن آزاد در شهرهای ایران و پیامدهای ناشی از آن، بررسی نگرش عمومی نسبت به این مسئله را ضروری ساخته است. هدف پژوهش حاضر، سنجش نگرش شهروندان تبریز نسبت به مدیریت سگ‌های پرسه‌زن آزاد بود چراکه شناخت نگرش شهروندان می‌تواند مبنایی برای سیاست‌گذاری‌های مؤثر و انسانی‌تر در مدیریت جمعیت سگ‌های پرسه‌زن آزاد باشد. این مطالعه توصیفی-تحلیلی از نوع مقطعی در بازه زمانی بهمن ۱۴۰۳ تا اردیبهشت ۱۴۰۴ بر روی ۷۷۳ نفر از ساکنان شهر تبریز انجام شد که با روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی شده چندمرحله‌ای از ۳۳ منطقه شهری انتخاب شدند. داده‌ها با پرسشنامه محقق‌ساخته شامل سه بخش گردآوری شد: متغیرهای جمعیت‌شناختی و تجربی، ۱۷ گویه در چهار بعد نگرش (مداخلات غیرکننده، نقش مردم در مدیریت، اهمیت مسئله و بازگردانی سگ‌ها به محیط) با مقیاس لیکرت ۷ درجه‌ای، و سؤالات نیمه‌ساختاریافته درباره ترجیحات مدیریتی. تحلیل داده‌ها با آزمون‌های تی‌مستقل و تحلیل واریانس یک‌طرفه انجام گرفت. میانگین سنی پاسخ‌دهندگان ۱۴/۷۸±۴۲/۲۷ سال بود؛ ۵۳/۳٪ زن و ۸۳/۶٪ متأهل بودند. نتایج نشان داد بین زنان و مردان، متأهلان و مجردان، سرپرستان و سایر اعضای خانواده، و نیز براساس محل سکونت و تجربه عقیم‌سازی حیوان تفاوت معنی‌داری در نگرش وجود داشت ($P<0/01$). آزمون ANOVA نیز تفاوت معنی‌دار نگرش را بر حسب اعتقادات مذهبی، شغل، تحصیلات، درآمد، مواجهه با سگ‌ها و سابقه گذارسانی نشان داد. نتایج نشان می‌دهد که سیاست‌گذاری مؤثر در این حوزه باید مبتنی بر آموزش عمومی، ارتقای آگاهی، اجرای مستمر برنامه‌های عقیم‌سازی و همکاری بین‌سازمانی باشد.

استناد: پورهاشمی اردکانی، محمد حسین؛ پورهاشمی اردکانی، مجتبی؛ کیوانی، حمیده؛ جلیلی، رویا؛ رستگار، هاشم (۱۴۰۴). سنجش نگرش شهروندان نسبت به مدیریت سگ‌های پرسه‌زن آزاد در شهر تبریز: یک مطالعه مقطعی. محیط زیست طبیعی، ۷۸ (۴)، ۶۱۴-۶۰۱.

DOI: <http://doi.org/10.22059/jne.2026.405182.2855>

مقدمه

از ابتدای شکل‌گیری حیات انسانی، رابطه میان انسان و حیوانات اطراف او رابطه‌ای پیچیده و در برخی موارد متناقض بوده است. یکی از مهمترین این حیوانات، سگ‌ها بوده‌اند که ارتباط بسیار نزدیکی با گونه انسان داشته و نقش‌های مختلفی را در حیات انسانی ایفا کرده‌اند. سگ‌ها از اولین حیوانات اهلی شده توسط انسان‌ها هستند که در مسائلی همچون شکار، نگهبانی و چوپانی در کنار انسان‌ها نقش‌آفرین بوده‌اند. امروزه سگ‌ها با جمعیتی بالغ بر یک میلیارد، پرجمعیت‌ترین گروه از میان حیوانات اهلی شناخته می‌شوند (Gompper, 2015; Butler et al., 2018). در ایران نیز طبق آمار، بیش از چهار میلیون سگ وجود دارد که بیش از نیمی از این جمعیت را سگ‌های پرسه‌زن آزاد تشکیل می‌دهند (Butler et al., 2018; Mohammadnejad, 2023). جمعیت زیاد این گروه از حیوانات در کنار آمار بالای زاد و ولد آنها، نگرانی‌های زیادی را خصوصاً در شهرها به وجود آورده است؛ نگرانی‌هایی که بیش‌تر معطوف به حضور جمعیت سگ‌های پرسه‌زن آزاد در شهرهاست. سگ از طرفی از نظر ویژگی‌های جانورشناختی، گونه‌ای مهاجم شناخته می‌شود که می‌تواند برای گونه‌های بومی تهدیدکننده به حساب آید و حیات آنها را تحت‌الشعاع قرار دهد؛ از طرف دیگر، سگ‌ها می‌توانند ناقل صدها بیماری از جمله هاری، از حیوان به انسان باشند و همه این خطرات بالقوه در جمعیت سگ‌های پرسه‌زن آزاد وجود دارد. علاوه بر این مسائل آلودگی صوتی و سلب آسایش و آرامش روانی از دیگر مشکلاتی است که جمعیت سگ‌های پرسه‌زن آزاد می‌تواند در شهرها به وجود آورند. این مسائل ساکنان و مسئولان شهرها را در سراسر جهان بر آن داشته تا در جهت رفع مشکلات حضور آزادانه و بدون محدودیت این گروه از سگ‌ها، با مطالعه و انجام اقداماتی درخور، در پی کاهش و کنترل جمعیت سگ‌های پرسه‌زن آزاد برآیند.

با توجه به جهان‌شمول بودن این مسئله کشورها و شهرهای مختلف در سراسر جهان، راهکارهای متفاوتی را براساس مؤلفه‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی برای مواجهه و رفع مشکل سگ‌های پرسه‌زن آزاد اتخاذ کرده‌اند؛ راهکارهایی همچون کشتار، اسکان در پناه‌گاه‌ها و کنترل زاد و ولد. راهکار کشتار با توجه به مسائل اخلاقی ایجاد شده و کمبود اثربخشی در سال ۱۹۹۰ توسط سازمان بهداشت جهانی، غیراخلاقی و با توجه به تجربه این روش در برخی از مناطق جهان ناکارآمد معرفی شد. زنده‌گیری و اسکان در پناه‌گاه‌ها هم فقط در کنار روش‌های دیگری همچون عقیم‌سازی می‌تواند تأثیرگذار باشد که به کارگیری این روش هم در کشورهای درحال توسعه با توجه به هزینه‌های زیاد آن، با چالش‌هایی جدی مواجه است.

در ایران نیز وضعیت سگ‌های پرسه‌زن آزاد و حضور آنها در شهرها نگران‌کننده است؛ مرگ چهار نفر بر اثر سگ‌گزیدگی در شهر تهران تنها در چهار ماه نخست سال ۱۴۰۱ می‌تواند اهمیت مسئله را نشان دهد. تبریز هم از این قاعده مستثنی نیست. پیمایش سال ۱۴۰۲ در تبریز درباره مسائل اجتماعی شهروندان این شهر، وجود سگ‌های پرسه‌زن آزاد را به عنوان یک مسئله مهم اجتماعی مطرح می‌کند؛ آن هم در حالی که طبق نظر شهروندان شهرداری تبریز در اقدامات مقابله با وضعیت سگ‌های پرسه‌زن آزاد نمره بسیار کمی دریافت کرده است (Yousefi Aghdam, 2025). در ادامه و در سال ۱۴۰۳ هم حمله سگ‌های پرسه‌زن آزاد به کودکان در مناطق مختلف شهر تبریز و روستاهای اطراف آن، منجر به خسارات جبران‌ناپذیری نظیر جراحت و حتی مرگ یک کودک شده است (Asriran News Agency, 2024; Eghtesad Online, 2024; Tasnim News Agency, 2024). این موارد نشان می‌دهد که مطالعه پیرامون این موضوع از اهمیت بسیاری برخوردار است. از طرف دیگر، موفقیت برنامه‌های مدیریت جمعیت سگ‌های پرسه‌زن آزاد تا حد زیادی به نگرش و همراهی شهروندان وابسته است، زیرا اقداماتی مانند عقیم‌سازی، واکسیناسیون، گزارش‌دهی، جلوگیری از رهاسازی و کنترل رفتارهایی نظیر غذارسانی تنها در صورت پذیرش اجتماعی قابل اجرا هستند. راهنمای سازمان جهانی بهداشت نیز بر مشارکت مردم به عنوان یکی از ارکان اصلی این برنامه‌ها تأکید کرده است (WHO AND WSPA, 1990). همچنین ائتلاف ICAM نقش نگرش عمومی و رفتار شهروندان را در پایداری سیاست‌های مدیریت جمعیت حیوانات شهری تعیین‌کننده می‌داند (ICAM, 2007). شواهد تجربی موجود نیز نشان داده است که حتی برنامه‌های گسترده عقیم‌سازی بدون همکاری جامعه نتیجه پایداری نداشته‌اند (Reece and Chawla, 2006).

در دهه‌های اخیر، موضوع مدیریت حیوانات شهری و به‌ویژه سگ‌های پرسه‌زن آزاد به یکی از چالش‌های مهم در حوزه سلامت عمومی، محیط‌زیست شهری و سیاست‌گذاری اجتماعی تبدیل شده است. مطالعات جهانی نشان می‌دهد که مدیریت

موفق حیوانات ولگرد، تنها از مسیر مداخلات دامپزشکی یا زیستی حاصل نمی‌شود، بلکه به درک نگرش، باور و رفتار انسان‌ها نسبت به این حیوانات وابسته است (Gompper, 2014). در واقع، بُعد انسانی مدیریت حیات وحش به‌عنوان یکی از شاخه‌های نوین در علوم محیطی مطرح شده و به مطالعه افکار و احساسات مردم نسبت به گونه‌های جانوری می‌پردازد (Smith et al., 2019).

پژوهش‌های بین‌المللی در کشورهای نظیر ایتالیا، بلغارستان، تایلند و شیلی نشان داده‌اند که مشارکت جامعه و پذیرش اجتماعی، عوامل تعیین‌کننده در موفقیت برنامه‌های کنترل جمعیت سگ‌های ولگرد هستند (Slater et al., 2008; Saree et al., 2022; Garde et al., 2021). در این مطالعات، روش‌های غیرتهاجمی همچون واکسیناسیون، عقیم‌سازی و بازگردانی حیوانات به محیط زندگی خود، به‌عنوان گزینه‌های پایدار و اخلاقی‌تر نسبت به حذف فیزیکی مطرح شده‌اند. Taylor و همکاران (۲۰۱۷) در مرور خود بر مطالعات مدیریت سگ‌ها و حذف‌های، تأکید می‌کنند که آگاهی عمومی، آموزش و همدلی با حیوانات، از عناصر کلیدی در پایداری سیاست‌های کنترل هستند. به‌همین ترتیب، گزارش سازمان جهانی بهداشت حیوانات (OIE) و سازمان جهانی بهداشت (WHO) نیز رویکرد مدیریت انسانی (Humane Dog Population Management) را به‌عنوان چارچوب اصلی سیاست‌گذاری کشورها معرفی کرده‌اند.

در ایران نیز مسئله سگ‌های پرت‌زن آزاد به‌ویژه در کلانشهرها به یکی از دغدغه‌های اصلی مدیریت شهری تبدیل شده است. گزارش‌های ملی نشان می‌دهد که افزایش تعداد سگ‌های پرت‌زن پیامدهایی از قبیل آلودگی محیط، انتقال بیماری‌ها، افزایش ترس اجتماعی و درگیری‌های محلی به‌همراه دارد (Mostafavi, 2020). با این حال، همانند یافته‌های جهانی، محققان داخلی نیز تأکید کرده‌اند که سیاست‌های مبتنی بر کشتار یا حذف فیزیکی نه تنها اثربخشی پایدار ندارند، بلکه موجب واکنش منفی افکار عمومی می‌شوند (Mohammadnejad, 2023; Soleymani Mochekehorti and Gholampour Arbabestan, 2023).

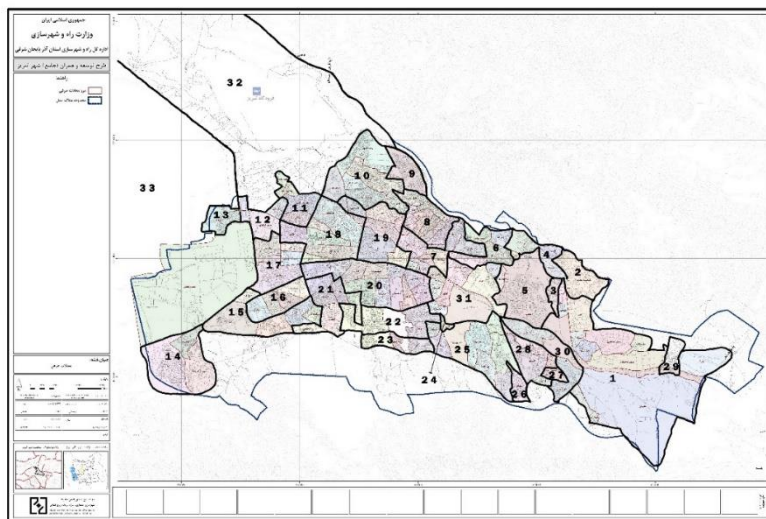
مطالعات داخلی مختلفی به بررسی نگرش مردم نسبت به سگ‌های ولگرد و شیوه‌های مدیریت آنها در شهرهای گوناگون پرداخته‌اند. Raeesi Ardali و همکاران (۲۰۲۴) در کرج دریافتند که بین سطح آگاهی محیط‌زیستی و نگرش مثبت نسبت به حیوانات رابطه مستقیم وجود دارد. Mohammadi و Alembeigi (۲۰۲۴) در جیرفت، نقش باورهای فرهنگی و اجتماعی را در رفتارهای حمایتی از حیوانات برجسته کردند. Meghanki و همکاران (۲۰۲۴) نیز در استان قزوین نشان دادند که آموزش‌های عمومی و رسانه‌ای می‌تواند نگرش منفی نسبت به سگ‌ها را کاهش دهد. افزون بر این، پژوهش Mohammadnejad (۲۰۲۳) بر اهمیت همکاری بین شهرداری‌ها، سازمان‌های مردم‌نهاد و مردم در طراحی سیاست‌های جامع و انسانی تأکید کرده است.

در سال‌های اخیر، برخی پژوهش‌های جدید در ایران ابعاد پیچیده‌تری از تعامل انسان و سگ‌های پرت‌زن آزاد را بررسی کرده‌اند. مطالعه Nayri و همکاران (۲۰۲۵) نشان دادند که پذیرش اجتماعی نسبت به غذاسازی و روش‌های مدیریت این سگ‌ها به‌طور مستقیم تحت تأثیر نگرش‌های اخلاقی، تجربه شخصی و ادراک مردم از خطرات یا مزایای حضورها در محله است و این نگرش‌ها میان گروه‌های مختلف اجتماعی تفاوت قابل توجهی دارد. افزون بر این، یافته‌های مطالعه Mohammadi و Alembeigi (۲۰۲۵) بیانگر آن است که رفتار غذاسازی شهروندان به سگ‌های پرت‌زن آزاد از یک زنجیره علی رفتاری تبعیت می‌کند که شامل ادراک نیاز حیوان، همدلی، هنجارهای اجتماعی و الگوهای تکرارشونده تعاملات انسان-حیوان است؛ موضوعی که می‌تواند در تحلیل رفتار شهروندان و طراحی سیاست‌های مدیریت جمعیت سگ‌ها مورد توجه قرار گیرد. در همین راستا Mohammadi و همکاران (۲۰۲۵) در مطالعه‌ای در مناطق نیمه‌شهری جنوب ایران گزارش کردند که مدیریت سگ‌های پرت‌زن آزاد یک پدیده چندلایه است و تحت تأثیر عوامل انسانی، محیطی و اکولوژیک قرار دارد؛ به‌ویژه زمانی که رفتار این حیوانات با فعالیت‌های انسانی همپوشانی پیدا می‌کند. همچنین تحلیل شبکه همکاری میان نهادهای مسئول در مطالعه Mohammadi و همکاران (۲۰۲۳) نشان داد که مدیریت این موضوع یک «چالش درهم‌تنیده» است و نیازمند هماهنگی میان شهرداری، نهادهای محلی، فعالان محیط‌زیست و جامعه است.

در مجموع، چه در سطح جهانی و چه در ایران، شواهد موجود نشان می‌دهد که نگرش مردم نسبت به مدیریت سگ‌های پرده‌زن آزاد به شدت تحت تأثیر آگاهی، تجربه، فرهنگ و نوع ارتباط آنها با حیوانات است. با وجود این، در کلانشهر تبریز تاکنون مطالعه‌ای نظام‌مند و داده‌محور برای بررسی نگرش شهروندان نسبت به ابعاد مختلف مدیریت سگ‌های پرده‌زن آزاد انجام نشده بود. از این رو، پژوهش حاضر با هدف سنجش نگرش مردم تبریز در چهار بعد شامل مداخلات غیرتجاری، نقش شهروندان، اهمیت مسئله و بازگردانی سگ‌ها به محیط‌زیست طراحی شد تا مبنایی برای سیاست‌گذاری مبتنی بر شواهد در مدیریت شهری فراهم سازد. در این مطالعه تفاوت نگرش مناطق مختلف بررسی شد تا مؤلفه‌های اثرگذار و متولیان اصلی از نگاه مردم مشخص شود. همچنین سیاست‌هایی که بیشترین مقبولیت را نزد شهروندان دارند شناسایی شد تا مسیر روشن‌تری برای نهادهای مسئول فراهم شود.

روش‌شناسی پژوهش

مطالعه حاضر با هدف سنجش نگرش شهروندان نسبت به مدیریت سگ‌های پرده‌زن آزاد در کلانشهر تبریز در بازه زمانی بهمن ۱۴۰۳ تا اردیبهشت ۱۴۰۴ انجام گرفته است؛ بنابراین جامعه پیمایش حاضر را جمعیت شهر تبریز تشکیل می‌دهد. در روش نمونه‌گیری نیز نمونه‌گیری طبقه‌بندی شده چندمرحله‌ای^۱ برگزیده شد. تا با تقسیم جمعیت به طبقات مختلف، گستره‌ای کامل از نظرات جمعیت مدنظر به دست آید. در مرحله اول، شهر تبریز به طبقات جغرافیایی شامل بلوک‌های مخابراتی (برای نمونه‌های تلفنی) و مناطق حضوری تقسیم شد. در مرحله دوم، براساس حجم جمعیت هر طبقه، سهمیه نمونه تعیین شد. در مرحله سوم، نمونه‌ها در داخل هر طبقه به صورت تصادفی انتخاب شدند. این رویکرد موجب شد توزیع نمونه‌ها در سطح شهر متناسب با پراکنش واقعی جمعیت باشد. طبقه‌بندی در این مطالعه براساس مطالعات شهری پیشین صورت گرفته که براساس مکان جغرافیایی و ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی، شهر تبریز به ۳۳ طبقه تقسیم شده که در شکل ۱ قابل مشاهده است. طبق آخرین سرشماری نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، شهر تبریز دارای ۱۵۵۸۶۹۳ نفر جمعیت و تعداد ۴۹۷۸۹۸ خانوار است که بر اساس فرمول کوکران با سطح خطای ۰/۰۵، حجم نمونه مورد نیاز ۳۸۴ نفر برآورد شد که برای کاهش احتمال خطای طرح حجم نمونه به ۷۶۸ نفر افزایش یافت و در نهایت ۷۷۳ پرسشنامه کامل گردآوری شد.

شکل ۱- نقشه مناطق تقسیم‌بندی شده برای نمونه‌گیری در شهر تبریز

پرسشنامه مذکور در سه بخش توسط پژوهش‌گر طراحی و روان‌سنجی شد؛ بخش اول دربرگیرنده اطلاعات جمعیت‌شناختی و وضعیت مواجهه شهروندان توسط محقق طراحی و روان‌سنجی شد؛ پرسشنامه مذکور شامل متغیرهایی نظیر سن، جنس، وضعیت

^۱Multistage Stratified Sampling

تأهل، داشتن فرزند زیر ۱۵ سال، محل زندگی (براساس منطقه‌بندی انجام گرفته)، سطح اعتقادات مذهبی، میزان تحصیلات، شغل، درآمد، تجربه داشتن حیوان خانگی و نوع حیوان خانگی، تجربه عقیم‌سازی حیوان خانگی، میزان مواجهه با سگ‌های بلاصاحب، سابقه حمله یا گزش و غذارسانی به سگ‌های پرسترن آزاد بود. بخش دوم با طرح ۱۷ پرسش بسته در هر چهار بعد اصلی پژوهش، یعنی نگرش به مداخلات غیرتهاجمی، نگرش به نقش مردم، نگرش به اهمیت مسئله و نگرش به بازگردانی سگ‌ها به محیط، با مقیاس ۷ گزینه‌ای لیکرت طراحی شد تا بیانگر نگرش شهروندان نسبت به وضعیت سگ‌های پرسترن آزاد و روش‌های مدیریت آنها در سطح شهر باشد. بخش سوم و نهایی پرسشنامه نیز، با سوالاتی نیمه‌باز در پی سنجش و کشف دغدغه‌های اصلی شهروندان در مورد سگ‌های پرسترن آزاد، سازمان‌های مسئول در این مسئله، روش‌های ترجیحی مدیریت و میزان تمایل مشارکت‌کنندگان به مشارکت مالی یا پرداخت عوارض در مسیر رفع مسئله حاضر طراحی شد.

در مرحله گردآوری داده‌ها نیز، با هدف افزایش پراکندگی مکانی نمونه و دستیابی به پوشش جغرافیایی گسترده‌تر، داده‌ها به دو روش حضوری و تلفنی جمع‌آوری شد. در هر دو روش، ابزار و دستورالعمل گردآوری یکسان بود. برای کنترل اثر روش گردآوری بر نتایج، تحلیل‌های مرتبط با تفاوت‌های منطقه‌ای به‌صورت جداگانه برای مناطق مخابراتی (داده‌های تلفنی) و مناطق شهری (داده‌های حضوری) انجام و ارائه شد. در شیوه حضوری گردآوری، داده‌ها توسط ۶ پرسشگر آموزش دیده و تحت نظارت مجری پژوهش، با پرسیدن ۳۸۹ پرسشنامه در ۳۳ منطقه شهرداری شهر تبریز گردآوری شد. همچنین در شیوه تلفنی نیز براساس ۲۰ منطقه مخابراتی شهر تبریز با استفاده از شماره‌گیری تصادفی در محدوده پیش‌شماره‌های هر منطقه توسط ۲ پرسشگر آموزش دیده جمع‌آوری شد که حاصل آن ۳۸۴ پرسشنامه تکمیل شده بود با نرخ پاسخ‌دهی موفق ۱ به ۴.

داده‌های گردآوری شده پس از کدگذاری در نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ تحلیل شدند؛ تحلیل توصیفی با تعیین فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار صورت گرفت. در بررسی مقایسه‌ای از آزمون t مستقل برای دو گروه، آزمون ANOVA برای مقایسه میان چند گروه و در موارد ناهمگنی واریانس نیز از آزمون‌های Welch و Brown-Forsythe استفاده شد و آزمون تعقیبی Games-Howell نیز جهت بررسی اختلاف میانگین‌ها به‌کار رفت. در نهایت برای بررسی همبستگی میان متغیرهای جمعیت‌شناختی و ابعاد نگرش، ضریب همبستگی پیرسون با سطح معنی‌داری ۰/۰۵ برای آزمون‌ها استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

در مرحله اول تحلیل داده‌ها تحلیل عاملی اکتشافی جهت استخراج مؤلفه‌های نگرش مردم نسبت به مدیریت سگ‌های بلاصاحب انجام شد. در تحلیل عامل اکتشافی (EFA) کفایت داده‌ها با استفاده از آزمون ($KMO = 0/91$) و آزمون بارتلت ($P > 0/001$) تأیید شد؛ آزمونی که در آن چهار عامل کشف شد: ۱. نگرش نسبت به مداخلات غیرتهاجمی، ۲. نگرش نسبت به نقش مردم در مدیریت سگ‌های پرسترن آزاد، ۳. نگرش نسبت به اهمیت مسئله سگ‌های پرسترن آزاد در سطح شهر و نهایتاً ۴. نگرش نسبت به بازگردانی سگ‌ها به محیط. همچنین در تحلیل مؤلفه‌های اصلی با چرخش واریماکس، مشخص شد چهار عامل اصلی استخراج شده در مجموع ۷۷/۱٪ از واریانس کل داده‌ها را تبیین می‌کردند.

همان‌طور که پیش‌تر در شرح پرسشنامه مطرح شد، بخش اول پرسشنامه اطلاعات متغیرهای جمعیت‌شناختی و مواجهه نمونه مورد بررسی را در اختیار محققان قرار داد. نمونه جمع‌آوری شده در میانگین سنی، ۴۲/۲۷ را با انحراف معیار ۱۴/۷۸ نشان داد. دامنه سنی پاسخ‌دهندگان ۱۸ تا ۸۴ سال بوده و مقدار انحراف معیار بازتابی از همین توزیع سنی متنوع است. سایر متغیرهای جمعیت‌شناختی در جدول ۱ قابل مشاهده است. قسمت دوم در بخش اول پرسشنامه نیز به جمع‌آوری اطلاعات مربوط به متغیرهای مواجهه اختصاص داشت که یافته‌های حاصل از آن در جدول ۲ قابل مشاهده است. در بخش سوالات نیمه‌ساختار یافته نیز یافته به شرح جدول ۳ به‌دست آمد.

جدول ۱- اطلاعات جمعیت‌شناختی نمونه مورد بررسی

متغیر مورد بررسی	دسته‌بندی	تعداد فراوانی	درصد فراوانی
جنس	مرد	۳۶۱	۴۶/۷
	زن	۴۱۲	۵۳/۳
وضعیت تأهل	مجرد	۱۲۳	۱۵/۹
	متاهل	۶۴۶	۸۳/۶
داشتن فرزند زیر ۱۵ سال	دارای فرزند زیر ۱۵ سال	۲۳۶	۳۰/۵
	بدون فرزند زیر ۱۵ سال	۵۳۷	۶۹/۵
موقعیت شرکت‌کننده در خانوار	سرپرست خانوار	۳۴۷	۴۵
	غیر سرپرست خانوار	۴۲۶	۵۵
سطح اعتقادات مذهبی	ضعیف	۱۷	۲/۲
	متوسط	۶۰۷	۷۸/۵
	قوی	۱۴۸	۱۹/۱
سطح تحصیلات	بی‌سواد	۵۴	۷
	دیپلم	۳۴۵	۴۴/۶
	لیسانس	۲۲۹	۲۹/۶
	فوق لیسانس	۵۰	۶/۵
محل سکونت	خیابان اصلی	۲۴۰	۳۱
	خیابان فرعی	۵۵۳	۶۹
وضعیت اشتغال	بخش عمومی	۳۴	۴/۴
	بخش خصوصی	۱۵۸	۲۰/۴
	شغل آزاد	۲۰۳	۲۶/۳
	دانشجو	۷۰	۹/۱
	خانه‌دار	۲۳۸	۳۰/۸
	سایر مشاغل	۷۰	۹/۱
وضعیت درآمد	بالا	۵۵	۷/۱
	بالا تر از متوسط	۱۶۷	۲۱/۶
	متوسط	۵۱۱	۶۶
	پایین تر از متوسط	۳۷	۴/۸
	پایین	۳	۰/۴

جدول ۲- ترکیب شرکت‌کنندگان از نظر متغیرهای مواجهه

متغیر مورد بررسی	دسته‌بندی	تعداد فراوانی	درصد فراوانی
تجربه داشتن حیوان خانگی	هم اکنون	۷۷	۱۰
	در گذشته	۴۳	۵/۶
	تاکنون نداشتم	۵۵۸	۷۲/۲
	بدون پاسخ	۹۵	۱۲/۳
نوع حیوان خانگی	سگ	۳۴	۲۶/۴
	گربه	۴۴	۳۴/۱
	پرند	۴۷	۳۶/۴
	آبزی	۴	۳/۱
عقیم‌سازی حیوان خانگی	بله	۲۲	۳۸/۶
	خیر	۳۵	۶۱/۴
میزان مواجهه با سگ‌های پرت‌زن آزاد	اصلاً	۱۱۳	۱۴/۶
	یک بار در هفته	۲۰۰	۲۵/۹
	سه بار در هفته	۲۱۳	۲۷/۶
	پنج بار در هفته	۵۱	۶/۶
	روزانه	۱۹۵	۲۵/۳

متغیر مورد بررسی	دسته بندی	تعداد فراوانی	درصد فراوانی
تجربه حمله سگ های پارسه زن آزاد	خود شخص	۳۰	۲/۶
	فامیل و دوستان	۳۸	۴/۹
	خیر	۷۱۴	۹۲/۴
غذا رسانی به سگ های پارسه زن آزاد	در سطح شهر	۱۹	۲/۵
	خارج از شهر	۷۵	۹/۷
	خیر	۶۷۸	۸۷/۷

جدول ۳- گزارش توصیفی سؤالات نیمه ساختار یافته

مسئله مورد بررسی	دسته بندی	فراوانی	درصد
نوع دغدغه	سلامت شهروندان	۶۷۵	۸۷
	حیات وحش	۵۹	۰/۰۷
	سلامت و رفاه سگ ها	۳۱۵	۴۰
	ایجاد امکان تعامل حیوان و انسان	۳۵	۰/۰۴
	سایر دلایل	۱۹	۰/۰۲
	فرمانداری	۲۰۱	۲۶
متولی مدیریت سگ های پارسه زن آزاد	شهرداری	۶۱۱	۸۰
	شبکه بهداشت	۴۱۳	۵۳
	دامپزشکی	۲۵۹	۳۳
	منابع طبیعی	۵۷۶	۷۴
	نیروی انتظامی	۲۶۹	۳۴
	سازمان های مردم نهاد	۱۷۶	۲۲
	قوة قضائیه	۸۱	۱۰
	همکاری چند سازمان	۵۳۴	۷۰
	سایر ارگان ها	۱۱۹	۱۵
آموزش دریافت شده توسط شرکت کنندگان و منبع آن	آموزشی دریافت نشده	۷۱۲	۹۲/۷
	از طریق فضای مجازی	۲۰	۲/۶
	از طریق رسانه های عمومی	۳۶	۴/۷
	از طریق سازمان های شهری	۰	۰
	از طریق مدرسه و محل کار	۰	۰
منبع اطلاعاتی شرکت کنندگان	فضای مجازی و رسانه ها	۳۸۹	۵۱
	کتاب و روزنامه	۶۶	۹
	مدرسه و محل کار	۲۴۰	۳۱
	سازمان ها	۵۷۹	۷۴
	سایر منابع اطلاعاتی	۱۷۶	۲۲
روش های انتخابی شرکت کنندگان در مسیر مدیریت سگ های پارسه زن آزاد	عقیم سازی، واکسیناسیون و بازگردانی	۳۵۳	۴۵
	زنده گیری و انتقال به پناهگاه	۶۳۵	۸۲
	معدوم سازی سگ ها	۷۳	۱۱
	وضع مقررات برای رفتار مردم	۱۸۸	۲۶
	سایر روش ها	۹	۲
	فاقد اهمیت	۵۱	۲۲
تمایل شرکت کنندگان به تأمین هزینه پناهگاه های نگهداری سگ ها	موافق	۲۶	۰/۰۳
	موافق؛ در صورت وجود اعتماد	۱۲۴	۱۶
	مخالف؛ تأمین هزینه ها بر عهده سازمان های دولتی است.	۱۹۸	۲۵
	مخالف؛ به دلیل عدم توان مشارکت مالی.	۴۱۶	۵۳
	مخالف؛ سایر دلایل	۰	۰
	بله	۱۲۵	۱۶
تمایل شرکت کنندگان به پرداخت عوارض اضافی در جهت مدیریت سگ های پارسه زن آزاد	خیر؛ پرداخت عوارض معمول کافی است	۱۵۸	۲۰
	خیر؛ مسئله اهمیت چندانی ندارد.	۳۶	۰/۰۴
	به دلیل عدم توان پرداخت بیشتر، خیر.	۴۳۸	۵۶

*به دلیل امکان انتخاب چند گزینه در پرسشنامه مجموع درصد هر گزینه بیش از ۱۰۰ خواهد بود.

تحلیل نگرش شرکت‌کنندگان نسبت به سگ‌های پرسه‌زن آزاد نشان داد که تفاوت نگرش‌ها در میان گروه‌های مختلف جمعیتی و رفتاری الگوهای مشخصی دارد. در بررسی جنسیت، زنان و مردان در سه بُعد نگرش نسبت به مداخلات ($P < 0.01$, $t = 3.75$) نگرش نسبت به نقش مردم در مدیریت سگ‌های پرسه‌زن آزاد ($P < 0.01$, $t = 3.54$) و نگرش نسبت به بازگردانی سگ‌ها به محیط ($P < 0.01$, $t = 3.28$) تفاوت معنی‌دار داشتند؛ این سه مؤلفه حساسیت‌پذیرترین ابعاد نگرش در مقایسه با متغیر جنسیت بودند. در خصوص وضعیت تأهل، میان افراد متأهل و مجرد در دو بُعد نگرش نسبت به مداخلات ($P < 0.01$, $t = -5.99$) و نگرش نسبت به نقش مردم در مدیریت سگ‌های پرسه‌زن آزاد ($P < 0.01$, $t = -4.02$) تفاوت معنی‌دار گزارش شد، در حالی که داشتن یا نداشتن فرزند زیر ۱۵ سال در هیچ مؤلفه‌ای تفاوت معنی‌داری نشان نداد.

جایگاه افراد در خانواده نیز با الگوی فوق همخوانی داشت؛ سرپرست‌بودن یا نبودن در مؤلفه‌های نگرش نسبت به مداخلات غیرتهاجمی ($P < 0.01$, $t = 3.06$)، نگرش نسبت به نقش مردم در مدیریت سگ‌های پرسه‌زن آزاد ($P < 0.01$, $t = 3.06$) و نگرش نسبت به بازگردانی سگ‌ها به محیط ($P < 0.01$, $t = 2.46$) تفاوت معنی‌دار ایجاد کرد و نشان داد مسئولیت خانوادگی با نوع نگرش مرتبط است. محل سکونت (خیابان اصلی یا فرعی) نیز در مؤلفه‌های نگرش نسبت به مداخلات غیرتهاجمی ($t = -2.15$)، نگرش نسبت به اهمیت مسئله سگ‌های پرسه‌زن آزاد ($P < 0.01$, $t = 2.66$) و نگرش نسبت به بازگردانی سگ‌ها به محیط ($P < 0.01$, $t = -2.60$) تفاوت معنی‌دار داشت که نشان می‌دهد تجربه زیست در بافت‌های مختلف شهری بر شدت نگرانی یا نوع نگاه افراد اثرگذار است.

متغیرهای اجتماعی-فرهنگی از جمله اعتقادات مذهبی تقریباً در تمامی ابعاد تفاوت ایجاد کردند؛ نگرش نسبت به مداخلات غیرتهاجمی ($P < 0.01$, $F = 17.34$)، نگرش نسبت به نقش مردم در مدیریت سگ‌های پرسه‌زن آزاد ($P < 0.01$, $F = 13.70$)، نگرش نسبت به اهمیت مسئله سگ‌های پرسه‌زن آزاد ($P < 0.01$, $F = 6.69$) و نگرش نسبت به بازگردانی سگ‌ها به محیط ($P < 0.01$, $F = 6.16$) شغل نیز در چهار مؤلفه نگرش نسبت به مداخلات غیرتهاجمی ($P < 0.01$, $F = 24.68$)، نگرش نسبت به نقش مردم در مدیریت سگ‌های پرسه‌زن آزاد ($P < 0.01$, $F = 9.90$)، نگرش نسبت به اهمیت مسئله سگ‌های پرسه‌زن آزاد ($P < 0.01$, $F = 2.54$) و نگرش نسبت به بازگردانی سگ‌ها به محیط ($P < 0.01$, $F = 4.49$) تفاوت معنی‌دار داشت. تحصیلات نیز الگوی مشابهی نشان داد: نگرش نسبت به مداخلات غیرتهاجمی ($P < 0.01$, $F = 57.42$)، نگرش نسبت به نقش مردم در مدیریت سگ‌های پرسه‌زن آزاد ($P < 0.01$, $F = 57.42$) و نگرش نسبت به بازگردانی سگ‌ها به محیط ($P < 0.01$, $F = 8.63$). درآمد خانوار در هر چهار مؤلفه تفاوت ایجاد کرد: نگرش نسبت به مداخلات غیرتهاجمی ($P < 0.01$, $F = 18.03$)، نگرش نسبت به نقش مردم در مدیریت سگ‌های پرسه‌زن آزاد ($P < 0.01$, $F = 14.09$)، نگرش نسبت به اهمیت مسئله سگ‌های پرسه‌زن آزاد ($P < 0.01$, $F = 12.61$) و نگرش نسبت به بازگردانی سگ‌ها به محیط ($P < 0.01$, $F = 8.38$). این یافته نشان می‌دهد وضعیت اقتصادی با برداشت افراد از راهکارهای مدیریت سگ‌های پرسه‌زن آزاد ارتباط دارد.

سابقه نگهداری حیوان خانگی نیز مؤثر بود: نگرش نسبت به مداخلات غیرتهاجمی ($P < 0.01$, $F = 32.05$)، نگرش نسبت به نقش مردم در مدیریت سگ‌های پرسه‌زن آزاد ($P < 0.01$, $F = 12.72$) و نگرش نسبت به اهمیت مسئله سگ‌های پرسه‌زن آزاد ($P < 0.01$, $F = 8.72$)، در حالی که نگرش نسبت به بازگردانی سگ‌ها به محیط تفاوتی نشان نداد. نوع حیوان نگهداری‌شده نیز در نگرش نسبت به مداخلات غیرتهاجمی ($P < 0.01$, $F = 18.00$) و نگرش نسبت به نقش مردم در مدیریت سگ‌های پرسه‌زن آزاد ($P < 0.01$, $F = 7.70$) تفاوت داشت. همچنین، افرادی که حیوان خانگی خود را عقیم کرده بودند در مداخلات تهاجمی ($t = 2.67$)، نگرش نسبت به بازگردانی سگ‌ها به محیط ($P < 0.01$, $t = 2.49$) نگرش متفاوتی داشتند.

میزان مواجهه با سگ‌های پرسه‌زن آزاد یکی از قوی‌ترین متغیرها بود و در هر چهار مؤلفه تفاوت معنی‌دار ایجاد کرد: نگرش نسبت به مداخلات غیرتهاجمی ($P < 0.01$, $F = 49.33$)، نگرش نسبت به نقش مردم در مدیریت سگ‌های پرسه‌زن آزاد ($P < 0.01$, $F = 37.18$)، نگرش نسبت به اهمیت مسئله سگ‌های پرسه‌زن آزاد ($P < 0.01$, $F = 153.10$) و نگرش نسبت به بازگردانی سگ‌ها به محیط ($P < 0.01$, $F = 8.43$). سابقه حمله نیز در نگرش نسبت به مداخلات غیرتهاجمی ($F = 42.18$)، نقش مردم ($P < 0.01$, $F = 34.49$) و نگرش نسبت به بازگردانی سگ‌ها به محیط ($P < 0.01$, $F = 13.76$) تفاوت ایجاد کرد. سابقه غذارسانی نیز در هر چهار مؤلفه معنی‌دار بود: نگرش نسبت به مداخلات غیرتهاجمی ($P < 0.01$, $F = 19.90$)، نگرش

نسبت به نقش مردم در مدیریت سگ‌های پرسه‌زن آزاد ($F=20/23$, $P<0/01$)، نگرش نسبت به اهمیت مسئله سگ‌های پرسه‌زن آزاد ($F=7/56$, $P<0/01$) و نگرش نسبت به بازگردانی سگ‌ها به محیط ($F=8/20$, $P<0/01$). در نهایت، تفاوت‌هایی میان مناطق مختلف مخابراتی و شهری نیز گزارش شد. این مجموعه یافته‌ها نشان می‌دهد نگرش شهروندان تبریز نسبت به سگ‌های پرسه‌زن آزاد تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل فردی، اجتماعی، اقتصادی و تجربیات محیطی است.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های این مطالعه نشان داد که نگرش شهروندان تبریز نسبت به مدیریت سگ‌های پرسه‌زن آزاد تحت تأثیر عوامل جمعیت‌شناختی، اجتماعی و تجربی متعددی قرار دارد. بخش بزرگی از شرکت‌کنندگان متأهل بودند و تفاوت معنی‌داری در نگرش آنان نسبت به برخی ابعاد مدیریت غیرتهاجمی و نقش مردم در مقایسه با مجردین وجود داشت. این یافته با مطالعاتی که سهم عمده شرکت‌کنندگان آنها مجرد بوده است، تفاوت دارد (Chonmaitree and Hoffman, 2017; Munir et al., 2023). این تفاوت ترکیب جمعیت‌شناختی می‌تواند بیانگر آن باشد که ساختار خانوادگی و مسئولیت‌های اجتماعی در شکل‌گیری نگرش افراد نسبت به مداخلات مدیریتی اثرگذار است. نتایج همچنین نشان داد داشتن فرزند زیر ۱۵ سال در نگرش نسبت به سگ‌های پرسه‌زن آزاد تفاوت معنی‌داری ایجاد نکرده است. این در حالی است که در برخی مطالعات، امنیت کودکان از مهم‌ترین نگرانی‌های مردم گزارش شده بود (Powell et al., 2012; Dorji et al., 2020). به نظر می‌رسد در تبریز، تهدید مستقیم برای کودکان کمتر احساس می‌شود یا احتمالاً مداخلات و شرایط محیطی خاص شهر بر این برداشت اثرگذار بوده است.

تفاوت معنی‌دار نگرش بین مناطق مختلف شهری نیز مشاهده شد. این نتیجه همسو با مطالعات انجام‌شده در سارایوو و برزیل است که نشان داده‌اند ویژگی‌های محیطی و نوع بافت شهری، از جمله وجود فضاهای عمومی یا منابع غذایی، می‌تواند الگوهای تعامل با سگ‌های ولگرد را تغییر دهد (Powell et al., 2012; Guilloux et al., 2018). همچنین یافته مطالعه پرتغال که نقش تفاوت‌های جغرافیایی و فرهنگی را در شکل‌گیری شیوه‌های مالکیت مسئولانه برجسته کرده است (Azevedo et al., 2025)، تأکید می‌کند که سیاست‌های مدیریت باید متناسب با شرایط محلی طراحی شوند.

مالکیت حیوان خانگی یکی از عوامل کلیدی نگرش در این مطالعه بود. صاحبان حیوانات خانگی نگرش مثبت‌تری به سگ‌های ولگرد داشتند و نقش بیشتری برای مالکیت مسئولانه در کنترل جمعیت قائل بودند. این یافته با مطالعات انجام‌شده در کشورهای مختلف، از جمله مکزیک، سه کشور اروپایی و مطالعات دیگری که در ایران انجام شده، همخوانی دارد (Izaguirre and Montiel, 2021; Smith et al., 2022). به‌ویژه، تجربه عقیم‌سازی حیوانات خانگی نیز با نگرش مثبت‌تر نسبت به مدیریت جمعیت سگ‌ها مرتبط بود؛ نکته‌ای که اهمیت اجرای برنامه‌های منظم عقیم‌سازی را برجسته می‌سازد. در عین حال، مطالعات دیگر هشدار داده‌اند که عقیم‌سازی پراکنده و غیرمتمرکز اثربخشی محدودی دارد (Dias et al., 2015) و این امر ضرورت برنامه‌ریزی منسجم در این زمینه را نشان می‌دهد.

یافته‌ها همچنین نشان داد که اکثریت قریب به اتفاق شهروندان تبریز مخالف معدوم‌سازی سگ‌های پرسه‌زن آزاد بودند. این نتیجه با مطالعات متعدد بین‌المللی همسو است (Smith et al., 2022; Azevedo et al., 2025) و نشان‌دهنده ترجیح عمومی برای روش‌های انسانی‌تر مانند جمع‌آوری، پناهگاه‌سازی و عقیم‌سازی است. با این حال، در مورد سگ‌های بیمار، اکثریت شرکت‌کنندگان با معدوم‌سازی موافق بودند؛ یافته‌ای که مشابه نتایج پژوهش‌های انجام‌شده در اندونزی و سایر مناطق آسیایی است (Widyastuti et al., 2015; Smith et al., 2019). این تمایز نشان می‌دهد که جامعه بین حفظ رفاه حیوانات و پیشگیری از تهدیدات بهداشت عمومی، رویکردی متوازن اتخاذ می‌کند.

از نظر عوامل محیط‌زیستی، مدیریت نامناسب زباله و غذارسانی به سگ‌ها از مهم‌ترین علل افزایش جمعیت بلاصاحب گزارش شد. اکثریت شهروندان معتقد بودند که غذارسانی کنترل‌نشده باعث تشدید مشکل می‌شود. این یافته با پژوهش‌های انجام‌شده در برزیل و پرتغال همخوانی دارد (Guilloux et al., 2018; Azevedo et al., 2025) و تأکید می‌کند که

سیاست‌های شهری باید بر محدود کردن دسترسی سگ‌ها به منابع غذایی و ساماندهی سیستم جمع‌آوری زباله متمرکز باشند. مطالعات مشابه در تایلند نیز نشان داده‌اند که زمان و نحوه جمع‌آوری زباله می‌تواند تأثیر مستقیم بر مواجهه با سگ‌های ولگرد داشته باشد (Saree et al., 2021). از سوی دیگر، یافته‌های این مطالعه اهمیت آموزش و اطلاع‌رسانی را برجسته کرد. اکثریت شرکت‌کنندگان از سیاست‌ها و دستورالعمل‌های ملی مدیریت سگ‌های پره‌زن آزاد بی‌اطلاع بودند. این نتیجه مشابه با یافته‌های بانکوک و مالزی است (Chonmaitree and Hoffman, 2017; Munir et al., 2023) و نشان می‌دهد که بدون ارتقای آگاهی عمومی و مشارکت اجتماعی، مداخلات مدیریتی به موفقیت کامل دست نخواهند یافت.

مقایسه یافته‌های این پژوهش با مطالعات انجام‌شده در ایران نشان می‌دهد که برخی الگوهای نگرشی شهروندان تبریز با نتایج مطالعات داخلی همپوشانی دارد، در حالی که برخی یافته‌ها الگوهای متفاوتی را نشان می‌دهد. همانند مطالعه انجام‌شده در جیرفت، تفاوت معنی‌دار نگرش میان زنان و مردان در تبریز نیز مشاهده شد و در هر دو پژوهش جنسیت یکی از تعیین‌کننده‌ترین عوامل نگرشی بود (Mohammadi and Alembeigi, 2024). با این تفاوت که در مطالعه جیرفت بخش قابل‌توجهی از تفاوت‌های رفتاری بر پایه ترس و تجربه منفی از سگ‌ها تبیین شده بود، در حالی که در تبریز این تفاوت‌ها بیشتر در ابعاد نگرش نسبت به مداخلات غیرتهاجمی و نقش مردم مشاهده شد. یافته‌های مربوط به تأثیر آموزش، آگاهی و تجربه مواجهه نیز با مطالعه قزوین همسو است؛ در هر دو شهر افرادی که مواجهه بیشتری با سگ‌ها دارند یا از سطح آگاهی بالاتری برخوردارند، نگرش متفاوت و منسجم‌تری نسبت به روش‌های مدیریتی نشان می‌دهند (Meghanki et al., 2024). از سوی دیگر، مشابه مطالعه کرج، در این پژوهش نیز عوامل جمعیت‌شناختی همچون تحصیلات، اشتغال و درآمد با نگرش نسبت به مدیریت سگ‌ها ارتباط داشتند (Raeesi Ardali et al., 2024)؛ با این حال شدت و جهت این تفاوت‌ها در تبریز قوی‌تر بوده و در اغلب ابعاد مشاهده شد. در مطالعات جدیدتر نیز، یافته‌های پژوهش تبریز درباره تأثیر تجربه نگهداری حیوان خانگی و سابقه گذارسانی با نتایج مطالعه Nayeri و همکاران (۲۰۲۵) همسو است؛ این مطالعه نشان می‌دهد که تجربه تعامل روزمره با حیوانات، ادراک اخلاقی و احساس همدلی بر نحوه ارزیابی روش‌های مدیریتی اثرگذار است، موضوعی که در تبریز نیز به صورت تفاوت معنی‌دار در بیشتر ابعاد نگرش مشاهده شد. افزون بر این، پیچیدگی‌های مدیریتی گزارش‌شده در مطالعه Mohammadi و همکاران (۲۰۲۵) و تحلیل شبکه همکاری ارائه‌شده در مطالعه Mohammadi و همکاران (۲۰۲۳) با یافته‌های تبریز در خصوص تنوع نگرش‌های منطقه‌ای و نقش عوامل محیطی هماهنگ است. در مجموع، نتایج نشان می‌دهد که هرچند برخی تفاوت‌های خاص در تبریز ناشی از بافت شهری و تجربه زیستی محلی است، اما الگوی کلی نگرش شهروندان این شهر در امتداد مطالعات داخلی قرار دارد و تحت تأثیر ترکیبی از عوامل جمعیت‌شناختی، اقتصادی، فرهنگی، تجربه مواجهه و تعامل انسان-حیوان شکل می‌گیرد.

براساس برخی از یافته‌های این مطالعه شامل بیش از ۹۰ درصد پاسخ‌دهندگان آموزش رسمی یا سازمان‌یافته‌ای در حوزه نحوه برخورد با سگ‌های پره‌زن آزاد دریافت نکرده بودند. همچنین، اکثریت شرکت‌کنندگان نگرش مثبتی نسبت به عقیم‌سازی به‌عنوان روش کنترل جمعیت داشتند و بیش از ۷۰ درصد معتقد بودند که مدیریت این مسئله متولی واحدی ندارد؛ این پژوهش بر این نکته تأکید دارد که مدیریت مؤثر جمعیت سگ‌های پره‌زن آزاد در تبریز نیازمند یک رویکرد چندبعدی و هماهنگ است. این رویکرد شامل:

- آموزش و ترویج مالکیت مسئولانه،
- اجرای کمپین‌های منظم و مستمر عقیم‌سازی،
- مدیریت صحیح زباله و کاهش منابع غذایی قابل دسترس،
- پرهیز از سیاست‌های مبتنی بر کشتار و تمرکز بر روش‌های انسانی،
- ایجاد کارگروه‌های تخصصی برای هماهنگی میان ذی‌نفعان و سازمان‌های مسئول.

این یافته‌ها نشان می‌دهد که نگرش عمومی مثبت در تبریز می‌تواند پشتوانه‌ای قوی برای سیاست‌گذاری و اجرای برنامه‌های پایدار در مدیریت سگ‌های پره‌زن آزاد باشد.

طبق یافته‌های پژوهش حاضر نگرش شهروندان کلانشهر تبریز نسبت به مدیریت سگ‌های پره‌زن آزاد تحت تأثیر طیفی از عوامل جمعیت‌شناختی، اجتماعی، محیط‌زیستی و تجربی قرار دارد. متغیرهایی همچون وضعیت تأهل، سطح تحصیلات، درآمد،

شغل، اعتقادات مذهبی و سابقه نگهداری حیوان خانگی، همگی به درجات مختلف بر نگرش افراد اثرگذار بودند. این نتایج بیانگر آن است که نگاه جامعه به مسئله سگ‌های پرده‌زن آزاد یک موضوع چندبعدی است و باید در سیاست‌گذاری‌ها به تنوع زمینه‌های جمعیتی و اجتماعی توجه شود. یافته‌های این پژوهش نشان داد که اعتقادات مذهبی در تمامی ابعاد نگرش نسبت به سگ‌های پرده‌زن آزاد تفاوت معنی‌دار ایجاد کرده است. این موضوع با نتایج برخی مطالعات داخلی همسو است که نقش عوامل فرهنگی و اخلاقی را در شکل‌گیری نگرش نسبت به حیوانات تأیید کرده‌اند. در مطالعه‌ای تفاوت‌های نگرشی میان گروه‌های اجتماعی به برداشت‌های اخلاقی و فرهنگی نسبت داده شده است (Nayeri et al., 2025). همچنین پژوهش انجام شده در شهر جیرفت نشان داد که باورهای فرهنگی و تجربه زیستی بر رفتارهای حمایتی یا اجتنابی نسبت به سگ‌ها اثر می‌گذارد (Mohammadi and Alembeigi, 2024). در مطالعه انجام شده در کرج نیز زمینه‌های اجتماعی و سطح آگاهی به‌عنوان عوامل متمایزکننده نگرش گزارش شده‌اند (Raeesi Ardali et al., 2024).

نتایج نشان داد که اکثریت مردم، به‌ویژه صاحبان حیوانات خانگی، مالکیت مسئولانه و آموزش نحوه نگهداری صحیح را به‌عنوان بخش مهمی از راهبرد کنترل جمعیت سگ‌ها می‌دانند. همچنین موافقت گسترده‌ای در مورد نقش عوامل محیط‌زیستی مانند مدیریت صحیح زباله و جلوگیری از گذارسانی کنترل‌نشده به سگ‌ها مشاهده شد. این یافته‌ها حاکی از آن است که مردم تبریز به‌طور کلی نسبت به ضرورت اقدامات پایدار و غیرتهاجمی نگرش مثبتی دارند. از سوی دیگر، نتایج مطالعه حاضر نشان داد که رویکردهای مبتنی بر کشتار سگ‌های پرده‌زن آزاد از سوی اکثریت پاسخ‌دهندگان رد می‌شود و تمایل عمومی بر استفاده از راهکارهای انسانی‌تر همچون عقیم‌سازی، آموزش، جمع‌آوری سازمان‌یافته و انتقال به پناهگاه‌ها است. در عین حال، در موارد خاص مانند سگ‌های بیمار، موافقت بیشتری با معدوم‌سازی گزارش شد که بیانگر حساسیت جامعه به تهدیدات بهداشت عمومی است. نکته مهم دیگر، پایین بودن سطح آگاهی عمومی از سیاست‌ها و دستورالعمل‌های ملی مرتبط با مدیریت سگ‌های پرده‌زن آزاد بود. این مسئله می‌تواند مانعی جدی برای اجرای موفق برنامه‌ها به‌شمار آید و بر ضرورت آموزش و اطلاع‌رسانی گسترده‌تر در این حوزه تأکید می‌کند.

به‌طور کلی، مطالعه حاضر نشان می‌دهد که مدیریت مؤثر جمعیت سگ‌های پرده‌زن آزاد در تبریز نیازمند اتخاذ یک رویکرد چندبعدی، هماهنگ و مشارکتی است. این رویکرد باید شامل آموزش مالکیت مسئولانه، اجرای برنامه‌های مستمر عقیم‌سازی، بهبود مدیریت زباله، تقویت زیرساخت‌های جمع‌آوری و ساماندهی پناهگاه‌ها، و جلب مشارکت اجتماعی باشد. چنین چارچوبی می‌تواند علاوه بر پاسخگویی به دغدغه‌های رفاهی و انسانی، از منظر بهداشت عمومی نیز اثربخش و پایدار باشد.

سپاسگزاری

پژوهش حاضر با حمایت مالی مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی کلانشهر تبریز انجام شده است. بدین‌وسیله از همکاری و پشتیبانی ارزشمند این مرکز در تأمین منابع مالی و تسهیل اجرای مطالعه، صمیمانه قدردانی می‌شود. همچنین از کلیه شهروندان محترم تبریز که در تکمیل پرسشنامه و همکاری در جمع‌آوری داده‌ها مشارکت داشتند، سپاسگزاری می‌شود.

References

- Azevedo, A., Peste, F., Linck, P., Carvalho, J., Crawshaw, D., Ferreira, E., Bandeira, V.J., 2025. Social perceptions and attitudes towards free-roaming cats and dogs in Portugal: An exploratory study. *Animals* 15(6), 771.
- Asriran News Agency, 2024. Report on stray dog attacks in Tabriz. Available from: <https://www.asriran.com/fa/news/938229> (Accessed 27 November 2025).
- Butler, J.R., Brown, W.Y., Du Toit, J.T., 2018. Anthropogenic food subsidy to a commensal carnivore: The value and supply of human faeces in the diet of free-ranging dogs. *Animals* 8(5), 67.
- Chonmaitree, J., Hoffman, K., 2017. A study of Bangkok populations' attitudes towards stray dog population control. Thammasat University.

- Dana, A., Golzadeh, F., Ranjbari, S., Abdi, K., 2022. The relationship between social responsibility and environmental protection behaviors with the mediating role of cultural capital among athlete students. *Geographical Space Scientific Quarterly* 79(4), 211-228. (In Persian)
- Dorji, T., Tenzin, T., Rinzin, K., Phimpraphai, W., De Garine-Wichatitsky, M., 2020. Community perceptions of free-roaming dogs and management practices in Bhutan.
- Eghtesad Online, 2024. Stray dog attack in Anakhatoon, Tabriz: A 3-year-old child fell into a coma. Available from: <https://www.eghtesadonline.com/fa/news/2053141> (Accessed 27 November 2025).
- Estoepongastie, A.J., Widyastuti, M.D.W., Bardosh, K.L., Sunandar, Basri, C., Basuno, E., Jatikusumah, A., 2015. On dogs, people and a rabies epidemic: Results from a sociocultural study in Bali. *Infectious Diseases of Poverty* 4, 1-18.
- Garde, E., Acosta-Jamett, G., Bronsvort, B.M.D.C., 2013. Review of the risks of some canine zoonoses from free-roaming dogs in the post-disaster setting of Latin America. *Animals* 3(3), 855-865.
- Garde, E., Marín-Vial, P., Pérez, G.E., Sandvig, E.M., 2022. A review and analysis of the national dog population management program in Chile. *Animals* 12(3), 228.
- Gompper, M.E., 2014. *Free-ranging dogs and wildlife conservation*. Oxford University Press.
- Gompper, M.E., 2015. The dog-human-wildlife interface: Assessing the scope of the problem. In: *Free-Ranging Dogs and Wildlife Conservation*.
- Hoffman, K., Chonmaitree, J., 2017. *A study of Bangkok populations' attitudes towards stray dog population control*. Thammasat University.
- International Companion Animal Management (ICAM) Coalition, 2007. *Humane dog population management guidance*. ICAM International.
- Izaguirre, E.R., Montiel, D.O., 2021. Roaming the campus: University stakeholders' perceptions and interactions with campus cats and dogs. *Anthrozoös* 34(3), 423-439.
- Jalili, Z., Talaei, A., Shojaeizadeh, D., 2019. The effect of an educational program based on the theory of planned behavior on cigarette smoking prevention among students. *Iranian Journal of Nursing Research* 14(2), 24-30. (In Persian)
- Meghanki, E., Gholikhani, N., Tak-Tehrani, A., 2024. Rural residents' attitudes in Qazvin Province toward stray dogs and management of the current situation. *Environmental Sciences Quarterly* 22(3), 273-388. (In Persian)
- Mohammadi, A., Nayeri, D., Pilgreen, D., Farhadinia, M.S., Kyle, G., 2025. Complexities of managing invasive species in semi-urban areas: The case of free-ranging dogs in southern Iran. *Urban Ecosystems* 28(2), 70.
- Mohammadi, A., Alambeigi, A., 2025. Exploring the behavioral causal chain in free-ranging dogs' feeding patterns in Southern Iran. *Scientific Reports* 15(1), 31340.
- Mohammadi, A., Alembeigi, A., 2024. Factors affecting citizens' feeding behavior toward stray dogs in Jiroft County. *Journal of Natural Environment* 77(Special Issue), 237-244. (In Persian)
- Mohammadi, A., Nayeri, D., Alambeigi, A., Marchini, S., 2023. A wicked environmental challenge: Collaboration network for free-ranging dog management in an urban environment. *Environmental Science and Pollution Research* 30(10), 27125-27136.
- Mohammadnejad, M., 2023. A review of challenges and control methods of free-roaming dogs in urban environments. *Research in Safety, Health and Environment* 1(4), 34-46. (In Persian)
- Mostafavi, E., Moradi, G., Rahmani, K., Jahanbakhsh, F., Eibpoosh, S., Keypour, M., Ghaderi, E., Erfani, H., Hajibagheri, K., Zeinali, M., Khodabandelou, M., Shirzadi, M.R., 2020. The human rabies surveillance system in the Islamic Republic of Iran: History, structure, and achievements. *Iranian Journal of Epidemiology* 16(1), 38-47. (In Persian)
- Munir, S.M.I., Mokhtar, M.I., Arham, A.F., 2023. Public perspectives on strays and companion animal management in Malaysia. *BMC Public Health* 23(1), 1428.
- Nayeri, D., Sardari, P., Raisi, F.Z., Ghorbanian, Z., Glikman, J.A., 2025. Furry neighbours: Acceptability of feeding and managing free-ranging dogs and cats in an urban area. *People and Nature* 7(2), 373-386.
- Powell, S., Hopma, A., Bratović, E., 2012. *Estimating the number of stray dogs in Sarajevo and related public opinions*. (Report).

- Raeesi Ardali, F.Z., Alizadeh Shabani, A., Alembeigi, A., Ghorbanian, Z., 2024. Attitudes of Karaj residents toward stray dogs. *Journal of Natural Environment* 77(Special Issue), 105-114. (In Persian)
- Reece, J.F., Chawla, S.K., 2006. Control of rabies in Jaipur, India, by sterilisation and vaccination of neighbourhood dogs. *Veterinary Record* 159(12), 379-383.
- Saree, A., Klinpikul, A., Kongchu, A., Wongaree, A., Navykarn, B., Songsakul, C., Sarasutjari, I., 2021. Stray dog feeding and stray dog-related problems in Thailand. *International Reports*.
- Shahabzadeh, M., Ghaffari Kia, H., 2024. Assessment of public participation in neighborhood waste management using TPB: A case study of Shiraz City. *Urban–Rural Management* 76, 41-56. (In Persian)
- Slater, M.R., Di Nardo, A., Pediconi, O., Dalla Villa, P., Candeloro, L., Alessandrini, B., Del Papa, S., 2008. Free-roaming dogs and cats in central Italy: Public perceptions of the problem. *Preventive Veterinary Medicine* 84(1-2), 27-47.
- Smith, L.M., 2020. The impact of dog population management on free-roaming dog population dynamics, health and welfare. University of Leeds. (Thesis)
- Smith, L.M., Hartmann, S., Munteanu, A.M., Dalla Villa, P., Quinnell, R.J., Collins, L.M., 2019. The effectiveness of dog population management: A systematic review. *Animals* 9(12), 1020.
- Smith, L.M., Quinnell, R., Munteanu, A., Hartmann, S., Dalla Villa, P., Collins, L., 2022. Attitudes towards free-roaming dogs and dog ownership in Bulgaria, Italy, and Ukraine. *PLOS ONE* 17(3), e0252368.
- Soleimani Mochehorti, E., Gholampour Arbabestan, H., 2023. A review of challenges in the management of free-roaming dogs in Iran. *Majlis Research Center*. (In Persian)
- Tasnim News Agency, 2024. Report on a stray dog attack in Tabriz. Available from: <https://tn.ai/3104277> (Accessed 27 November 2025)
- Taylor, L.H., Wallace, R.M., Balaram, D., Lindenmayer, J.M., Eckery, D.C., Mutoonono-Watkiss, B., Nel, L.H., 2017. The role of dog population management in rabies elimination—A review of current approaches and future opportunities. *Frontiers in Veterinary Science* 4, 109.
- World Health Organization, World Society for the Protection of Animals, 1990. *Guidelines for dog population management*. Geneva: WHO.
- Yousefi Aghdam, R., 2025. The social issues map of Tabriz metropolis by neighborhoods. *Research Center of the Islamic City Council of Tabriz*. (In Persian)